

KARVONEN, Andrew (2011)
Politics of Urban Runoff: Nature, Technology and the Sustainable City
Cambridge, Mass: MIT Press, 288 p.
ISBN 978-0-262-51634-1

Una de les grans aportacions de l'ecologia política al debat sobre el medi ambient urbà ha estat la crítica a l'axioma que les ciutats són l'antítesi de la natura i que, per tant, la urbanització és un fenomen intrínsecament antiurbà. Només cal donar una ullada a qualsevol titular de premsa que es faci ressò d'algun estudi recent sobre el creixement de les ciutats per adonar-se que l'expansió urbana s'identifica sistemàticament amb l'artificialització plena del paisatge i la desaparició d'allò que habitualment anomenem «natura». I tanmateix, les ciutats, des de les més denses fins a les més disperses, vessen «natura» pertot arreu i sota multitud de formes, fins al punt que la mateixa ecologia disposa des de fa anys d'una especialitat anomenada precisament «ecologia urbana».

Com es pot conviure amb aquesta aparent esquizofrènia? El llibre d'Andrew Karvonen, professor a la Manchester School of Environment and Development, aborda aquesta qüestió mitjançant l'estudi d'un dels fluxos més característics del medi ambient urbà com són les aigües pluvials. El cicle de l'aigua a les ciutats ha estat un dels pilars fonamentals en el desenvolupament de l'ecologia política urbana, sobretot arran dels treballs d'Erik Swyngedouw, Matthew Gandy i Maria Kaika, entre d'altres. En l'estudi d'aquests fluxos, però, les aigües pluvials han quedat generalment relegades a una posició secundària, en part perquè no tenen l'elegància i la funcionalitat de les xarxes d'abastament o de clavegueram. Al contrari, el drenatge urbà és molt heterogeni i constitueix una barreja d'elements naturals (rierols, depressions del terreny, etc.) i d'elements humans (teulades, carrers, etc.), la qual cosa el converteix en un candidat ideal per expe-

rimentar amb les noves categories de la ciutat «relacional» que, al capítol 2, Karvonen contraposa a la ciutat dels dualismes. El tractament històric de les aigües pluvials urbanes ha oscil·lat entre la necessitat d'evacuar-les ràpidament fora de la ciutat (igual de ràpidament contestada pels que es troben «aigües avall») i la seva gestió *in situ* principalment amb estructures de contenció i derivació cap al subsòl, dins del que s'ha definit com a «desenvolupament de baix impacte» o «sistemes sostenibles de drenatge urbà».

Què es pot fer, doncs, amb les aigües pluvials? D'entrada, aquestes també s'han integrat en el «planejament ecològic o planejament ambiental urbà» derivat de les propostes de Ian McHarg i el seu «Dissenyar amb la natura» o l'impuls de la idea de fer un espai urbà més «ecològic» aïllant-lo de les pressions humanes. Karvonen es mostra crític amb aquesta opció, que no fa sinó reproduir el dualisme implícit en les propostes tant de l'enginyeria convencional com del planejament ambiental més ecològic. A partir d'autors com Bruno Latour o Donna Haraway, les ciències socials i especialment la geografia rebutgen els dualismes i plantegen alternatives que accepten en primer lloc l'existència d'una natura urbana definida com «un conjunt d'assemblatges» (en l'expressió de Latour) formats per elements humans i elements no humans. En definitiva, la urbanització no implica mai la fi de la natura sinó la seva transformació, i en aquesta transformació el procés és més important que el resultat, de la mateixa manera que les relacions entre elements humans i no humans són més importants que aquests elements per si mateixos (p. 26).

Karvonen és conscient de la complexitat d'aquestes formulacions teòriques

i així, abans de passar als estudis de cas d'Austin i Seattle, ja es preocupa per proporcionar exemples de projectes urbans que incideixen en la difuminació dels dualismes, en l'heterogeneïtat, en la fragmentació i en el que podríem anomenar noves coreografies urbanes, com diu ell, de caràcter més topològic que topogràfic; en altres paraules, més pendents de buscar relacions que no pas d'imposar límits. Un exemple d'això el troba en un suburbi de Davis (Califòrnia), on una comunitat de veïns ha intervingut en la gestió d'un sistema de drenatge de pluvials que busca relacionar els fluxos ambientals (l'aigua de pluja) amb els fluxos socials (les relacions socials que es creen en el caminet que segueix la xarxa de drenatge).

Amb aquest exemple, l'autor pretén començar a desmuntar la imatge de les ciutats com a llocs hostils per a la natura i preparar el lector per capgirar l'argument i fer-li veure també la cara més amable de la urbanització, sempre amb la gestió de les aigües pluvials com a teló de fons. La selecció dels casos d'estudi està molt meditada, ja que tant Austin (Texas) com Seattle (Washington) es troben entre les ciutats nord-americanes que han fet més esforços per situar el medi ambient com a element central de l'atractiu urbà en termes sobretot de qualitat de vida. Ambdues ciutats comparteixen també característiques comunes, com ara un fort desenvolupament recent basat en les noves tecnologies, una arribada d'immigrants generalment de classe mitjana i als nivells educatius i una clara vocació de fer compatibles el desenvolupament econòmic i la protecció ambiental. En tots dos casos, la gestió del cicle hidrològic urbà també té un paper essencial en la recerca d'aquest sant grial o quadratura del cercle.

Començant per Austin (capítols 3 i 4), Karvonen descriu primer com els dualismes (desenvolupament contra conservació; vells residents contra nousvinguts) han dominat la política local

durant les darreres dècades. El primer cas d'estudi escollit són les anomenades basses de Barton Springs, pretesament un símbol de la natura a la ciutat i un element emblemàtic de l'orientació «verda» d'Austin. Segons els crítics de la urbanització, el desenvolupament residencial a la conca d'alimentació d'aquestes basses ha acabat provocant un problema seriós de deteriorament de la qualitat de l'aigua, la qual cosa ha esperonat un moviment de classe mitjana-alta radicalment en contra del creixement urbà. Aquesta resistència al creixement (que passa per alt els molt més importants impactes de l'activitat agrària sobre la qualitat de les aigües) fracassa en part per la tradició llibertària de Texas, però també, i de manera més important segons Karvonen, per la intransigència a voler pretendre conservar una natura idealitzada. La imatge de les basses de Barton Springs contrasta amb la situació de la resta del drenatge urbà d'Austin, constituït pels assemblatges heterogenis de rierols, lleres cimentades, canonades i altres elements del paisatge fluvial. Tot i que abandonat a la seva sort pels conservacionistes, aquest drenatge manté encara uns certs atractius inesperats fins i tot en llocs de degradació extrema (vegeu la citació de la p. 89). La rehabilitació de tot aquest sistema, amb un ull posat en el control de les inundacions urbanes, tindria en l'adequació de basses urbanes, aprofitant per exemple les depressions del terreny, un element essencial en forma d'estructures multifuncionals i estèticament agradables encara que lluny de ser «naturals».

El cas de Seattle (capítols 5 i 6) pot ser encara més complex i fascinant. D'entrada, aquesta ciutat és considerada una de les més «verdes» del país (amb gairebé tres-cents dies de pluja a l'any tampoc no és gaire sorprenent), però també una ciutat que històricament ha experimentat una modificació extrema del seu medi natural amb l'eliminació dels turons i l'anivellament del centre històric durant

les primeres dècades del segle xx (p. 104). Aquesta operació gegantina que, d'altra banda, va necessitar un sistema hidràulic capaç de no malmetre l'estabilitat dels vessants, deixa però una ciutat inacabada a les parts més baixes i properes al mar, que esdevenen espais socioambientalment marginals. Curiosament, aquesta transformació a gran escala del paisatge físic de la Seattle primitiva no representa cap obstacle per a la construcció d'una imatge «verda» en la qual tampoc no manquen elements radicals, com ara els que apareixen a la coneguda novel·la *Ecotopia*, d'Ernest Callenbach (1973), o en el concepte de bioregionalisme, nascut precisament en aquest espai nord-americà (vegeu l'article de Josep Puig a DOCUMENTS D'ANÀLISI GEOGRÀFICA, 11, 1987). Tot plegat ha fet que Seattle sigui ara un exemple de «natura metropolitana» amb una xarxa hidrogràfica, però també profundament alterada per la urbanització.

La recuperació d'aquest medi hídic local ha estat a l'agenda del govern de la ciutat des de fa ja algunes dècades i es planteja sobretot per la importància política que suposa la tornada als cursos fluvials metropolitans d'una espècie tan emblemàtica com el salmó. Però els projectes de renovació del medi fluvial local que més criden l'atenció a Karvonen són precisament els que es basen en el concepte de ciutat relacional. En aquest sentit, el Sea Street Project, un carrer que segueix el curs meandriforme d'un torrent urbà acompanyat per tota mena d'elements de control de fluxos i velocitat de l'aigua de la pluja, esdevé un espai públic on natura i societat es fonen en un híbrid capaç de reorientar les relacions entre els residents i el seu medi fluvial més immediat.

Els dos darrers capítols volen aprofitar els casos d'Austin i Seattle per establir les bases de la ciutat relacional. La política —i molt especialment la política local— és la clau de volta d'aquesta alternativa,

però ha de canviar, i molt, a fi d'abordar la gestió dels fluxos pluvials en contextos de gran complexitat, com l'expansió del medi construït, la degradació dels barris, les creixents desigualtats socioambientals, etc. En primer lloc, hi ha la crítica a les polítiques de tall racionalista que ho deixen tot en mans dels experts i que consideren la política un destorb per a la gestió experta. Karvonen, però, també es mostra molt crític amb les reaccions adversàries d'ONG, grups veïnals, etc. a les polítiques anteriors i que no fan sinó reproduir el mateix patró d'expert contra expert en generar les seves pròpies dades i informes sobre qualsevol problema ambiental. L'autor aquí va directe al moll de l'os de bona part dels debats sobre la sostenibilitat urbana en els quals la suposada «neutralitat científica» acaba convertint-se en una arma partidista, la qual cosa genera confusió i, encara pitjor, erosiona la credibilitat d'experts, convertits en simples «mercenaris» a banda i banda de la taula. En termes polítics, doncs, per a Karvonen, l'enfocament descendent no serveix, però l'enfocament ascendent, sovint massa sectari i localista, tampoc no és útil per desenvolupar formes democràtiques de governança que funcionin a llarg termini.

L'alternativa, desenvolupada al darrer capítol del llibre, depèn de noves polítiques ambientals que reconeguin relacions i interaccions entre elements naturals i socials i que no aboquin els habitants de les ciutats a viure en una lluita constant entre dualismes que no porten enlloc. Karvonen és conscient que aquesta fita no s'aconseguirà amb polítiques reformistes per moltes parts interessades que fem entrar en el procés, però tampoc no ens podem quedar amb els elegants però massa teòrics postulats de Latour. Cal el que ell anomena una «política cívica» (p. 169) que transformi el pensament relacional en una agenda política realment transformadora i que transformi també el raonament deliberatiu de Dry-

zek en propostes concretes d'activitats de relació amb l'entorn. De manera més conciliadora, Karvonen no nega la necessitat de polítiques racionals i populistes però argumenta que cal anar més enllà (vegeu la taula comparativa de la p. 184). Finalment, tres serien les condicions per avançar cap a una ciutat relacional: despertar l'imaginari popular perquè investigui i experimenti en el camp de les relacions entre humans i no humans; reorientar l'expertesa cap a models més facilitadors que impositius i, per acabar, concretar tot l'anterior en nous projectes relacionals. El vell i malmès drenatge urbà de moltes ciutats ofereix moltes oportunitats en aquesta línia i ja n'hi ha alguns exemples a Austin i Seattle, com també en altres aglomeracions urbanes.

Una valoració crítica de *Politics of Runoff* hauria de destacar les nombroses innovacions que proposa, tant teòricament, recollint el bo i millor de l'ecologia política urbana i els seus referents teòrics més visibles (sobretot els treballs de Latour i Donna Haraway), com pel que fa a l'anàlisi de projectes concrets sobre noves formes de gestionar el dre-

natge urbà a Austin i Seattle. El trànsit de teoria a pràctica està generalment ben resolt, però de vegades pot sorgir la sensació que alguns dels projectes lloats per Karvonen encara són lluny de la «ciutat relacional» i que la sensació de por i fàstic associada amb el drenatge urbà s'imposa quan alguns dels elements no humans del paisatge esdevenen clarament hostils en termes de salut i seguretat. Altrament, el llibre hauria guanyat molt contrastant els casos de Seattle i Austin, al cap i a la fi ciutats benestants del món ric, amb algun estudi de cas a les grans urbs dels països en vies de desenvolupament, on potser la ciutat relacional hi és present d'una manera molt més nítida però també més complexa que en els exemples tractats al llibre.

David Sauri

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament de Geografia

david.sauri@uab.cat

<http://dx.doi.org/10.5565/rev/dag.198>

